

УДК 336.773

ПЕРСПЕКТИВИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ДЕРЖАВНИМИ БАНКАМИ

Сич О.А., Дьокіна К.І.

Львівський національний університет імені І.Я. Франка

У статті розглянуто роль малого бізнесу, який є важливою складовою будь-якої держави. Досліджено сучасний стан розвитку малого бізнесу в Україні. Визначено, що саме малий бізнес найбільш своєчасно реагує на зміни на фінансовому ринку, а також він надає потрібної стійкості економіці. У статті наведені різноманітні дієві підходи до покращення фінансового забезпечення малого бізнесу. Розкрито особливості підтримки державними банками розвитку малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: підтримка розвитку, малий бізнес, програма кредитування, державний банк, стан розвитку.

Постановка проблеми. Малий бізнес є потужною основою будь-якої держави, яка в свою чергу повинна створювати умови для розвитку і процвітання малого і середнього підприємництва (МСП). Серед основних завдань державного регулювання цього сектору економіки, що визнані європейським співтовариством, є запобігання їх банкрутства та зорієнтування органів державної влади на потреби МСП через доступ до публічних закупівель та можливостей отримання фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики розвитку малого підприємництва присвятили свої праці Г.О. Поліщук [7] в частині державної підтримки розвитку малого підприємництва через призму вітчизняного та зарубіжного досвіду; В.А. Табінський, В.М. Телятник, А.П. Сімон [10] щодо проблем та перспектив розвитку малого бізнесу в Україні; В.І. Варцаба, Г.М. Кампо [1] стосовно проблем фінансового забезпечення розвитку МСП та багато інших. Однак, в умовах змінного економічного середовища, недостатньо досліджено сучасні можливості доступу МСП до кредитних ресурсів та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями у цій сфері.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливим є створення можливостей виходу МСП на європейський ринок, впровадження інновацій та енергоефективності. Усе це неможливе без вирішення проблеми фінансування, що в умовах сьогодення набуває гострої актуальності. Ефективна діяльність малого бізнесу в першу чергу залежить від кредитування банківських установ, де чільне місце мають посідати державні банки. Тому саме перспективам державного кредитування малого та середнього підприємництва через мережу державних банків присвячено дане дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення проблем та обґрунтування перспектив кредитування малого підприємництва в Україні з визначенням пріоритетних шляхів фінансового забезпечення його розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні зрозуміло стає, що саме малий бізнес найбільш своєчасно реагує на зміни на фінансовому ринку, а також, що важливо, саме він надає потрібної стійкості економіці. Притаманною ознакою малого бізнесу є здатність вчасно реагувати на зміни споживчого попиту, завдяки чому формується потрібна рівновага на споживчому ринку. Конкуренція за рахунок малого підприємництва має позитивний вплив на кон'юнктуру ринку, забезпечує зайнятість населення та економічне зростання. В той же час, економічний ризик у сфері малого бізнесу вищий ніж у великих компаній, тому їхнє існування таке нетривале. Ця сфера є найбільш вразливою і в економічно розвинених країнах, тому малим підприємствам притаманна низка труднощів, характерна не лише для вітчизняних МСП.

На жаль, сьогодні в Україні відсутній дієвий механізм підтримки, розвитку і захисту малого бізнесу і малого підприємництва. Про це свідчать проблеми, що зустрічаються в процесі функціонування підприємств бізнесу. Тому перед урядом, зацікавленими організаціями відкривається широке поле діяльності. При цьому синхронно слід розвивати як державну систему підтримки бізнесу, так і ініціативу підприємців, малих, середніх підприємств по об'єднанню зусиль у сфері розвитку МСП [6].

Аналізуючи сучасний стан малого бізнесу в Україні розглянемо один із основних його показників – динаміку зміни кількості суб'єктів малого підприємництва за період з 2011-2016 рр. (табл. 1) та порівняємо його з обсягами кредитування економіки банківською системою [4].

Таблиця 1

Динаміка кількості МСП та банківського кредитування у 2011-2016 рр.

Роки	Суб'єкти малого підприємництва, одиниць		Усього, одиниць	Кредити видані млн. грн.
	у тому числі			
	підприємства	фізичні особи-підприємці		
2011	354283	1325619	1679902	750536
2012	344048	1234831	1578879	813864
2013	373809	1328392	1702201	694381
2014	324598	1590448	1915046	799228
2015	327814	1630571	1958385	873611
2016	291154	1558880	1850034	713974

Джерело: розроблено автором за даними [4]

Як видно з таблиці 1, за даними Державної служби статистики про діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікро підприємства в 2016 р. [4] в Україні функціонувало 291154 малих підприємств (або 15,7% від загальної кількості) та 1558880 фізичних осіб-підприємців (або 84,3% від загальної кількості). Для порівняння, в економічно розвинених країнах кількість малих підприємств теж перевищує 80% від їхнього загального числа.

Впродовж 2011-2012 рр. відбувається зменшення кількості суб'єктів малого бізнесу та невелике зростання у 2013-2015 рр. (рис. 1). Варто відзначити, що динаміка кредитування повторює тренд динаміки активності МСП та вказує на існування тісного зв'язку між обсягами наданих кредитів та діловою активністю МСП. Для аналізу використані дані кредитних портфелів банків без виділення частини, спрямованої на фінансування МСП, оскільки отримання цієї інформації виявилось утрудненим – така статистика на рівні банківської системи не ведеться. Це, в свою чергу, утруднює якісний аналіз тенденцій кредитування сектору МСП в Україні. Однак, наведені цифри дозволяють стверджувати, що можливість дешевого кредитування, на рівні з прозорістю податкової системи, чинять вирішальний вплив на підприємницьку активність в державі.

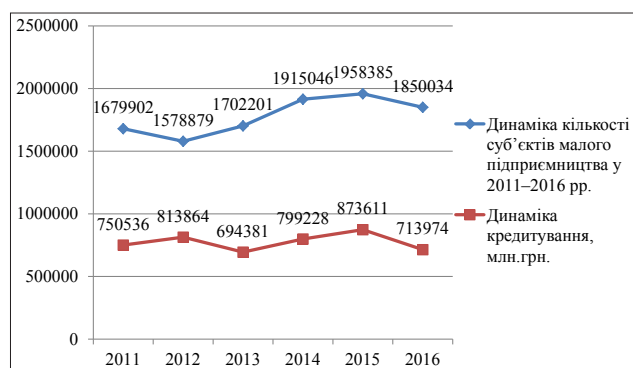

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів малого підприємництва у 2011-2016 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [4]

Аналіз умов ведення малого та середнього підприємництва в Україні дозволив виявити наступні проблеми розвитку [2]:

1. Загальний стан економіки. На тенденції розвитку малого підприємництва безпосередньо впливає негативна динаміка основних макроекономічних показників. Підприємство функціонує як один з елементів реальної економічної системи, тому реагує на всі зміни (позитивні і негативні), які відбуваються в економіці країни.

2. Відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання. До цієї проблеми додаються: низька інвестиційна активність, відсутність стимулів для інвестицій; проблеми з доступом до кредитів, недостатні зв'язки з міжнародними фінансовими організаціями по залученню інвестицій і гарантій.

3. Недосконалість податкової системи. Сучасною податковою системою держава створила сприятливі умови для переходу підприємств у тіньовий сектор економіки. Так, через високі

відрахування до фонду заробітної плати, єдиного соціального внеску багато малих підприємств ведуть подвійну бухгалтерію. Більшість підприємств в тій чи іншій мірі приховують свої доходи, щоб платити менший податок. Неefективне оподаткування розглядається як основна перешкода в розвитку сектору малого бізнесу.

4. Проблеми з доступом до кредитів, недовстача заставного майна, високі процентні ставки банків. Як правило, суб'єкти малого бізнесу потребують невеликі і довгострокові кредити з рівномірним погашенням заборгованості. Однак не кожен з них може платити за високими процентними ставками. В свою чергу, банки неохоче розвивають відносини з малими підприємствами через високий ризик за поверненням кредитів.

Сьогодні для забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні підприємці потребують забезпечення стабільної податкової системи, встановлення прозорої, простої, зрозумілої системи; вдосконалення чинних законів, що регулюють підприємницьку діяльність; забезпечення реалізації й захисту соціальних і економічних прав та інтересів підприємців за рахунок вдосконалення правового механізму; формування фінансово-кредитної підтримки підприємства; зменшення процентних банківських ставок.

З метою покращення стану та подальшого розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року розроблено відповідну Стратегію. У розділі «Забезпечення доступу до фінансів» запропоновано ряд дієвих підходів до покращення фінансового забезпечення МСП. Зокрема:

- розвиток інструментів гарантування кредитів через створення незалежного та надійного фонду гарантування кредитів, який надаватиме адресну допомогу діючим МСП з надійними бізнес-планами; співпрацю з комерційними банками щодо розвитку механізмів кредитно-гарантійного забезпечення МСП; удосконалення нормативно-правового регулювання операцій з кредитними гарантіями, вироблення оптимальних, прозорих правил відбору претендентів на отримання гарантій;

- розроблення та сприяння подальшому впровадженню спеціальних схем кредитування і фінансування (венчурний капітал, фонди гарантування тощо) зі стимулюванням і сприянням участі приватного сектору як джерела фінансування МСП;

- створення фонду гарантування кредитів за програмою EU SURE;

- стимулювання більш активного використання лізингових послуг шляхом створення сприятливої законодавчої бази; розвитку механізму сублізингу; розширення структур лізингу, розвитку системи гарантій; зниження вартості лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди;

- розширення доступу до програм кредитування через трансформування міжнародних запозичень у кредитні ресурси для МСП за такими напрямками фінансування інвестицій, як впровадження нових технічних або технологічних рішень, придбання техніки та обладнання, розширення, адаптація та модернізація виробництва, комерційних або сервісних потужностей;

- сприяння доступу стартапів до фінансування в рамках міжнародних програм розвитку;
- стимулювання кредитування експортоорієнтованих МСП;
- сприяння розвитку небанківських форм фінансування суб'єктів МСП (в тому числі через кредитні спілки, краудфандінг та інститути фондового ринку);
- адаптація умов проведення тендерів при здійсненні державних закупівель для участі малого і середнього бізнесу;
- підтримка впровадження МСП міжнародних стандартів фінансової звітності;
- розвиток інструментів фінансової освіти для мікро та малого бізнесу для поширення використання наявних інструментів та ринкових можливостей.

Вважаємо, що ряд запропонованих заходів, таких як створення фондів гарантування кредитів та венчурних фондів, запровадження лізингових послуг для МСП потребує вдосконалення нормативно-правової бази, а отже і відповідне відтермінування їх реалізації. Засоби державної підтримки фінансування МСП, якими уже зараз можуть користуватись підприємства, є кредитні програми, що дозволяють трансформувати «дешеві» кошти міжнародних організацій у ресурси розвитку МСП.

На сьогодні активно розробляють та впроваджують кредитні програми для МСП державні фінансові установи. У таблиці 2 проаналізовано кращі умови кредитування підприємств малого та середнього підприємництва України державними банками.

Таблиця 2

**Кредитування МСП в Україні
станом на 2017 р. у %**

Банк	Ставка	Разова комісія	Щомісячна комісія	Перший внесок
Ощадбанк	19,0%	0,2%	відсутня	від 25%
Укрексімбанк	17,5%	Відсутня	0,0% від суми	від 0%
ПриватБанк	19,0%	Відсутня	відсутня	0%

Джерело: розробка автора за даними [12]

Ці програми стали можливими за рахунок здешевлення надання банками позик для кредитування МСП на основі угод про співпрацю з різноманітними іноземними фондами та структурами (Німецько-український Фонд, Європейський інвестиційний банк, Фонд WesternNIS тощо) [3].

Зокрема, Ощадбанк та Німецько-Український фонд (НУФ) підписали Меморандум про стратегічне співробітництво. Згідно з меморандумом Ощадбанк отримав кредитну лінію для подальшого кредитного фінансування підприємств мікро-, малого та середнього бізнесу та технічну допомогу на розвиток банківських продуктів та модернізацію кредитних процесів для зазначеного сегмента клієнтів. Це ще один важливий крок на шляху активної трансформації та співпраці Ощадбанку з міжнародними фінансовими організаціями [5].

Ощадбанку було запропоновано безпрецедентні умови щодо надання кредитних коштів

та обсягу технічної допомоги, оскільки партнером НУФ може бути лише банк, для якого сегмент МСП є пріоритетним, та банк, фінансова надійність якого є безсумнівною. Кредитну лінію фонду буде спрямовано на фінансування найбільш вразливого сектора економіки країни – малих підприємств. Програма передбачає в тому числі підтримку бізнесу за допомогою консультацій щодо ведення бізнесу в Європі [5].

Ощадбанк у рамках Стратегії розвитку продовжує впроваджувати програму модернізації найбільшої і найстарішої банківської мережі. Для нового бізнес-напряму – МСП – Ощадбанк запровадив нову модель обслуговування, що було сприйнято клієнтами позитивно та зумовило приріст залишків коштів на їх поточних та депозитних рахунках майже втричі. Станом на 01.12.2016 залишки на рахунках суб'єктів господарювання становили майже 10,0 млрд. грн., здійснено перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності тощо [5].

Щодо ПриватБанк, то у другому кварталі 2017 року банк запропонував та видавав кредити за програмою «КУБ» для понад 5000 клієнтів малого бізнесу. Зараз ПриватБанк продовжує активно розвивати національну програму підтримки підприємництва «КУБ», яка є одним з пріоритетних напрямків роботи банку. Місія цієї програми – фінансувати підприємців, створювати нові робочі місця. І в тому числі завдяки доступності такого виду мікрокредитування позичальники ПриватБанку з 2016 року вже створили 207021 нове робоче. Програма «КУБ» дає можливість будь-якому підприємцю або юридичній особі (крім державних і комунальних підприємств) отримати фінансування для розвитку власної справи [11].

Що стосується проекту фінансування МСП через Укрексімбанк, то за рахунок отриманих міжнародних коштів банк буде надавати середньо – і довгострокові кредити на розвиток експортного потенціалу малого і середнього бізнесу. Світовий банк підписав договір з державним Укрексімбанком про одержання під суверенну гарантію кредитних ресурсів у сумі 100 млн. дол. США строком до 35 років для реалізації проекту доступу до довгострокового фінансування. Відбір позичальників і банків-учасників проекту проводитиметься за узгодженими зі Світовим банком критеріями та вимогами законодавства України та Європейського Союзу [9].

Висновки і пропозиції. Зі статистичних даних випливає, що малий бізнес в Україні знаходиться в нестабільній стадії свого розвитку. Слабкий розвиток приватного підприємництва в державі зазвичай пояснюються складнощами адміністрування і недоліками регуляторного середовища та недостатнім доступом цієї категорії підприємств до позикових ресурсів. Варто зазначити, що до фінансових криз 2008 та 2014 років позики для малого і середнього бізнесу не були серед пріоритетних банківських продуктів. Основні зусилля фінансистів були спрямовані в інші сфери – на завоювання великих корпоративних клієнтів, а також на видачу позик фізичним особам, які й приносили банкам основний дохід. Дана стратегія виявилась неефективною та потребує зміни.

Щоб забезпечити ефективне функціонування малого бізнесу потрібна підтримка з боку держави. Необхідно покращити правові механізми кредитування малого бізнесу. Для реалізації цього потрібно внести відповідні зміни до Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», стимулювати банківські структури вдосконалювати технологію кредитування підприємств малого бізнесу; прискорити процес створення державного фонду гарантування кредитів для розподілу ризиків при кредитуванні МСП; дотримуватись розробленої стратегії розвитку МСП, створювати інституційне середовище розвитку МСП. Останнє дозволить підвищувати компетенції МСП, впроваджувати інновації, страхуватись від ризиків та залучать альтернативні джерела фінансування [8].

Держава повинна взяти на себе роль рушійної сили такого розвитку, адже саме діяльність малого та середнього підприємництва стає запорукою економічного процвітання держави. Нарощування потенціалу МСП повинне відбуватись

з використанням успішного зарубіжного досвіду та європейських стандартів. Проаналізовані в дослідженні програми кредитування МСП, здійснені Ощадбанк (запровадив нову модель обслуговування МСП), Укрексімбанк (кредитування за рахунок отриманих коштів на середньо – і довгострокову перспективу для розвитку експортного потенціалу МСП) та ПриватБанк (розвиток національної програми підтримки підприємництва «КУБ») вартують уваги і, за певного вдосконалення, запровадження у інших банківських установах.

Варто відзначити досвід Ощадбанку, який обрав інтегрований курс та з використанням зарубіжного досвіду впроваджує комплексну програму модернізації найбільшої і найстарішої банківської мережі України. Те що, Ощадбанк співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, робить державний банк більш стабільним і безпечним для суспільства і бізнесу, а також розкриває нові можливості для фінансової підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Список літератури:

1. Варцаба В.І., Кампо Г.М. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу / В.І. Варцаба, Г.М. Кампо // Економіка та управління національним господарством: науковий вісник / Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород: УжНУ, 2014. – № 44. – С. 122-125.
2. Добуляк Л.П., Цегелик Г.Г. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні / Л.П. Добуляк, Г.Г. Цегелик // Экономика и управление: журнал / Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, 2014. – С. 123-128.
3. Кредити для малого та середнього бізнесу: задорогі та небезпечні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sckr.in.ua/finance/17653>.
4. Офіційний сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Ощадбанк розпочинає стратегічне співробітництво з Німецько-Українським фондом щодо кредитування малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua>.
6. Пап В.В. Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні / В.В. Пап // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 160-164. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_6_27.
7. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / Г.О. Поліщук // Актуальні проблеми державного управління / Харків. рег. ін.-т. дер. управ. – Харків: НАДУ, 2017. – 1(51). – С. 1-9.
8. Сич О.А., Нітман І.І. Аналіз впливу інституційного середовища на розвиток малого та середнього підприємництва / О.А. Сич, І.І. Нітман // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – № 2(10). – С. 111-118.
9. Спільна з ЄІБ Програма кредитування МСП та установ із середньою капіталізацією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eximb.com>.
10. Табінський В.А. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні [Текст] / В.А. Табінський, В.М. Телятник, А.П. Сімон // Молодий вчений. – 2017. – № 3.
11. У другому кварталі ПриватБанк видав малому бізнесу понад 5000 кредитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua>.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bankchart.com.ua.

Сыч О.А., Дьокина Е.И.

Львовский национальный университет имени И.Я. Франко

ПЕРСПЕКТИВЫ КРЕДИТОВАНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА ГОСУДАРСТВЕННЫМИ БАНКАМИ

Аннотация

В статье рассмотрена роль малого бизнеса, который является важной составляющей любого государства. Исследовано современное состояние развития малого бизнеса в Украине. Определено, что именно малый бизнес наиболее своевременно реагирует на изменения на финансовом рынке, а также он дает нужной устойчивости экономике. В статье приведены различные действенные подходы к улучшению финансового обеспечения малого бизнеса. Раскрыты особенности поддержки государственным банками развития малого предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: поддержка развития, малый бизнес, программа кредитования, государственный банк, состояние развития.

Sich O.A., Dokina K.I.

Lviv National University named after I.Ya. Franko

PROSPECTS FOR CREDITING OF SMALL BUSINESS BY STATE BANKS

Summary

The article examines the role of small business, which is an important component of any state. The present state of small business development in Ukraine is investigated. It is determined that the small business is the most timely response to changes in the financial market, and it provides the necessary stability to the economy. The article provides a variety of effective approaches to improving the financial security of small businesses. The features of support by state banks for small business development in Ukraine are revealed.

Keywords: development support, small business, lending program, state bank, state of development.